

TROJANI

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)
z dnia 7 września 2004 r. *

W sprawie C-456/02

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 234 WE,

orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunal du travail de Bruxelles (Belgia) postanowieniem z dnia 21 listopada 2002 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 18 grudnia 2002 r., w postępowaniu:

Michel Trojani

przeciwko

Centre public d'aide sociale de Bruxelles (CPAS)

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, Prezes, P. Jann, C. W. A. Timmermans, C. Gulmann, J.-P. Puissochet i J. N. Cunha Rodrigues (sprawozdawca), prezesi izb, R. Schintgen, F. Macken i N. Colneric, S. von Bahr i K. Lenaerts, sędziowie,

* Język postępowania: francuski.

rzecznik generalny: L. A. Geelhoed,
sekretarz: M. Múgica Arzamendi, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 6 stycznia 2004 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Michela Trojaniego przez P. Leclerca, avocat,

- w imieniu Centre public d'aide sociale de Bruxelles (CPAS) przez M. Legeina, avocat,

- w imieniu rządu belgijskiego przez A. Snoecx, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez C. Doutreleponta, avocat,

- w imieniu rządu duńskiego przez J. Moldego, działającego w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu niemieckiego przez W.-D. Plessinga i M. Lumme, działających w charakterze pełnomocników,

TROJANI

- w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues'a i D. Petrauscha, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu niderlandzkiego przez H. G. Sevenster i N. Bela, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez R. Caudwell, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez E. Sharpston, QC,

- w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez D. Martina, działającego w charakterze pełnomocnika,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 19 lutego 2004 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 18 WE, 39 WE, 43 WE i 49 WE, art. 7 ust. 1 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty (Dz.U. L 257, str. 2), zmienionego rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2434/92 z dnia 27 lipca 1992 r. (Dz.U. L 245, str. 1,

zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1612/68”) oraz dyrektywy Rady 90/364/EWG z dnia 28 czerwca 1990 r. w sprawie prawa pobytu (Dz.U. L 180, str. 26).

- 2 Pytania te powstały w ramach sporu między M. Trojanim a Centre public d'aide sociale de Bruxelles (publicznym centrum pomocy społecznej w Brukseli, zwanym dalej „CPAS”) w związku z udzieloną mu przez nie odmową przyznania zasiłku zapewniającego minimum egzystencji (dalej zwanego „minimexem”).

Ramy prawne

Uregulowania wspólnotowe

- 3 Zgodnie z art. 18 WE:

„1. Każdy obywatel Unii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium Państw Członkowskich, z zastrzeżeniem ograniczeń i warunków ustanowionych w niniejszym Traktacie i środków przyjętych w celu jego wykonania.

[...]”.

- 4 Artykuł 39 ust. 1 WE brzmi:

„Zapewnia się swobodę przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty”.

- 5 Zgodnie z art. 39 ust. 3 WE swoboda przepływu pracowników „z zastrzeżeniem ograniczeń uzasadnionych względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego i zdrowia publicznego [...] obejmuje prawo:

[...]

- c) przebywania w jednym z Państw Członkowskich w celu podjęcia tam pracy, zgodnie z przepisami ustawowymi, wykonawczymi i administracyjnymi dotyczącymi zatrudniania pracowników tego państwa,

[...]”.

- 6 Artykuł 1 ust. 1 dyrektywy 90/364 stanowi:

„Państwa Członkowskie przyznają prawo pobytu obywatelom innych Państw Członkowskich, którzy nie korzystają z tego prawa na mocy innych przepisów prawa wspólnotowego, oraz członkom ich rodzin określonym w ust. 2, pod warunkiem że oni sami oraz członkowie ich rodzin objęci są ubezpieczeniem chorobowym w odniesieniu do wszelkiego ryzyka w przyjmującym Państwie Członkowskim oraz mają wystarczające środki, by nie stać się obciążeniem dla systemu pomocy społecznej w przyjmującym Państwie Członkowskim w okresie ich pobytu”.

Uregulowania krajowe

- 7 Artykuł 1 loi instituant le droit à un minimum de moyens d'existence z dnia 7 sierpnia 1974 r. (ustawa ustanawiająca prawo do minimalnych środków egzystencji, *Moniteur belge* z dnia 18 września 1974, str. 11363) stanowi:

„1. Każdy pełnoletni Belg, mający rzeczywiste miejsce zamieszkania w Belgii oraz który nie ma wystarczających środków ani nie jest ich sobie w stanie zapewnić dzięki własnej pracy lub za pomocą innych środków, ma prawo do minimalnych środków egzystencji.

[...]”.

- 8 Zgodnie z art. 1 arrêté royal z dnia 27 marca 1987 r. (dekret królewski, *Moniteur belge* z dnia 7 kwietnia 1987 r., str. 5086) w sprawie objęcia zakresem ustawy z dnia 7 sierpnia 1974 r. ustanawiającej prawo do minimalnych środków egzystencji osób nieposiadających belgijskiego obywatelstwa:

„Zakresem stosowania ustawy z dnia 7 sierpnia 1974 r. ustanawiającej prawo do minimalnych środków egzystencji objęte są:

- 1° osoby objęte zakresem rozporządzenia Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty;

[...]”.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 9 M. Trojani jest obywatelem francuskim, który po krótkim pobycie w Belgii w 1972 r., w czasie którego prowadził działalność na własny rachunek w sektorze handlu, powrócił tam w 2000 r. Początkowo mieszkał on bez zameldowania na kempingu w Blankenberge, a od grudnia 2001 r. w Brukseli. Po pobycie w schronisku młodzieżowym Jacques Brel, od dnia 8 stycznia 2002 r. został on przyjęty do schroniska Armii Zbawienia, w którym w zamian za mieszkanie i niewielkie kieszonkowe wykonuje różne prace w wymiarze ok. 30 godzin tygodniowo, w ramach indywidualnego programu reintegracji społeczno-zawodowej.
- 10 Ponieważ był on bez środków do życia, wystąpił do CPAS o minimex z uwagi na to, że jest zobowiązany do zapłaty w schronisku 400 euro miesięcznie i chciałby mieć możliwość opuszczenia go i samodzielnego życia.
- 11 Decyzja odmowna CPAS, uzasadniona tym, że, z jednej strony, M. Trojani nie posiadał obywatelstwa belgijskiego, a z drugiej strony, nie obejmował go zakres rozporządzenia nr 1612/68, stała się przedmiotem odwołania do Tribunal du travail de Bruxelles (sądu pracy w Brukseli).
- 12 Sąd krajowy przyznał M. Trojanemu prawo do tymczasowej zapomogi pieniężnej w wysokości 300 euro, wypłacanej przez CPAS. Postanowił on również zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy obywatel Unii Europejskiej, znajdujący się w sytuacji przedstawionej w niniejszym wyroku, który

— korzysta z czasowego prawa pobytu,

- nie ma wystarczających środków,

- wykonuje prace na rzecz schroniska w wymiarze ok. 30 godzin tygodniowo w ramach indywidualnego programu integracji,

- otrzymuje w zamian korzyści w naturze pokrywające jego podstawowe potrzeby w samym schronisku,

może dochodzić prawa pobytu

- jako pracownik w rozumieniu art. 39 WE lub art. 7 ust. 1 rozporządzenia nr 1612/68, lub

- jako pracownik prowadzący działalność na własny rachunek w rozumieniu art. 43 WE, lub

- jako usługodawca, ze względu na swoje zajęcie w schronisku, lub też jako usługobiorca, ze względu na korzyści w naturze udzielane mu przez to schronisko, w rozumieniu art. 49 WE, lub

- jedynie z racji udziału w programie reintegracji społeczno-zawodowej?

- 2) W przypadku odpowiedzi przeczącej — czy może się on powołać bezpośrednio na art. 18 WE, przyznający prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium innego Państwa Członkowskiego Unii Europejskiej jedynie z racji bycia obywatelem europejskim?

Jaką rolę odgrywają w takim razie warunki ustanowione w dyrektywie 90/364 [...] lub »ograniczenia i warunki«, o których mowa w Traktacie WE, a w szczególności warunek posiadania minimum środków, który, jeśli byłby stosowany przy wjeździe do przyjmującego państwa, pozbawiłby go samej istoty prawa pobytu?

Jeśli natomiast prawo pobytu nabywa się automatycznie na podstawie obywatelstwa Unii, to czy państwo przyjmujące może następnie odmówić przyznania minimexu lub pomocy społecznej (świadczeń nieskładkowych), cofając mu prawo pobytu ze względu na to, że nie ma on wystarczających środków, podczas gdy świadczenia te przyznawane są obywatelom kraju pobytu, pod warunkami, które obowiązują również Belgów (dowód gotowości do podjęcia pracy, dowód na to, że znajduje się w potrzebie)?

Czy państwo przyjmujące powinno przestrzegać innych zasad, aby nie pozbawić prawa pobytu jego istoty, np. dokonać oceny sytuacji w świetle faktu, że wniosek o minimex lub o pomoc społeczną ma charakter czasowy, czy też wziąć pod uwagę zasadę proporcjonalności (to, czy obciążenie dla tego państwa byłoby nieuzasadnione)?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pierwszego pytania

- 13 W pierwszym pytaniu sąd krajowy dąży do ustalenia, czy osoba znajdująca się w takiej sytuacji, jak skarżący w sprawie przed sądem krajowym może dochodzić

prawa pobytu jako pracownik, osoba prowadząca działalność na własny rachunek lub też usługodawca albo usługobiorca w rozumieniu, odpowiednio, art. 39 WE, 43 WE i 49 WE.

- 14 W ramach swobodnego przepływu pracowników należy na wstępie przypomnieć, że art. 39 ust. 3 lit. c) WE przyznaje obywatelom Państw Członkowskich prawo przebywania w jednym z Państw Członkowskich w celu podjęcia tam pracy.
- 15 Jak orzekł Trybunał, pojęcie „pracownik” w rozumieniu art. 39 WE ma znaczenie wspólnotowe i nie wolno go interpretować zawężająco. Za „pracownika” należy uznać każdego, kto wykonuje konkretne i rzeczywiste zajęcie, z wyłączeniem działalności, której zakres jest na tyle ograniczony, że jest ona całkowicie marginalna i dodatkowa. Cechą charakteryzującą stosunek pracy jest zgodnie z tym orzecznictwem fakt, że dana osoba wykonuje przez pewien okres na rzecz innej osoby i pod jej kierownictwem świadczenia, w zamian za które otrzymuje wynagrodzenie (zob. w szczególności wyroki z dnia 3 lipca 1986 r. w sprawie 66/85 Lawrie-Blum, Rec. str. 2121, pkt 16 i 17 i z dnia 23 marca 2004 r. w sprawie C-138/02 Collins, Rec. str. I-2703, pkt 26).
- 16 Ponadto ani swoisty charakter prawny stosunku pracy w odniesieniu do prawa krajowego, ani poziom wydajności zainteresowanego lub źródło środków na wynagrodzenie, ani wreszcie jego ograniczona wysokość nie mogą mieć żadnego wpływu na to, czy uważa się kogoś za pracownika w rozumieniu prawa wspólnotowego (zob. wyroki z dnia 23 marca 1982 r. w sprawie 53/81 Levin, Rec. str. 1035, pkt 16; z dnia 31 maja 1989 r. w sprawie 344/87 Bettray, Rec. str. 1621, pkt 15 i 16 oraz z dnia 19 listopada 2002 r. w sprawie C-188/00 Kurz, Rec. str. I-10691, pkt 32).

- 17 Jeśli chodzi dokładniej o ustalenie, czy spełniony jest warunek dotyczący wykonywania konkretnej i rzeczywistej najemnej działalności zarobkowej, to sąd krajowy powinien oprzeć się na obiektywnych kryteriach i dokonać całościowej oceny wszystkich okoliczności sprawy, które mają związek z przedmiotowym zajęciem i stosunkiem pracy (zob. wyrok z dnia 6 listopada 2003 r. w sprawie C-413/01 Ninni-Orasche, Rec. str. I-13187, pkt 27).
- 18 W tym względzie Trybunał orzekł, że za konkretną i rzeczywistą działalność gospodarczą nie mogą zostać uznane zajęcia, które stanowią jedynie środek reedukacji lub reintegracji osób, które je wykonują (ww. wyrok w sprawie Bettray, pkt 17).
- 19 Niemniej jednak to rozstrzygnięcie wynika jedynie z okoliczności charakterystycznych dla tamtej sprawy, dotyczących osoby, którą z racji narkomanii zatrudniono na podstawie krajowych przepisów, mających zapewnić pracę ludziom, którzy przez nieokreślony czas nie są zdolni, z racji okoliczności związanych z ich stanem, do wykonywania pracy w normalnych warunkach (wyrok z dnia 26 listopada 1998 r. w sprawie C-1/97 Birden, Rec. str. I-7747, pkt 30 i 31).
- 20 W niniejszym przypadku, jak wynika to z postanowienia odsyłającego, M. Trojani wykonuje na rzecz Armii Zbawienia i pod jej kierownictwem różne prace w wymiarze ok. 30 godzin tygodniowo, w ramach indywidualnego programu integracji, w zamian za co otrzymuje korzyści w naturze i niewielkie kieszonkowe.
- 21 Zgodnie z przepisami décret relatif à l'octroi de l'agrément et de subventions aux maisons d'accueil, wydanego przez Commission communautaire française z dnia 27 maja 1999 r. (dekret w sprawie zezwoleń i dotacji dla schronisk, *Moniteur belge* z dnia 18 czerwca 1999 r., str. 23101) Armia Zbawienia ma za zadanie przyjmować

podopiecznych i zapewniać im mieszkanie oraz odpowiednią pomoc psychologiczno-społeczną w celu rozwijania ich niezależności, poprawy ich samopoczucia i ich reintegracji społecznej. W związku z tym z każdym podopiecznym musi ustalić indywidualny program integracji, określający cele, do jakich ma on doprowadzić, i środki, które należy podjąć, aby je osiągnąć.

- 22 Skoro sąd krajowy ustalił, że korzyści w naturze i w gotówce udzielane M. Trojanemu przez Armię Zbawienia stanowią świadczenie wzajemne za prace, wykonywane przez niego na rzecz tego schroniska i pod jego kierownictwem, stwierdził on zatem istnienie konstytutywnych elementów wszelkiego stosunku pracy najemnej, tj. stosunku podporządkowania i wypłaty wynagrodzenia.
- 23 Jednak skarżący w sprawie przed sądem krajowym mógłby zyskać przymiot bycia pracownikiem, jedynie gdyby sąd krajowy, przy dokonywaniu oceny stanu faktycznego, co stanowi jego wyłączną kompetencję, stwierdził, że ta najemna działalność zarobkowa ma charakter konkretny i rzeczywisty.
- 24 Sąd krajowy powinien w szczególności sprawdzić, czy można uznać, że rzeczywiste świadczenia udzielane przez M. Trojaniego zaliczają się do normalnego rynku pracy. W tym celu można wziąć pod uwagę status i praktykę schroniska, treść programu reintegracji społecznej i charakter oraz sposób wykonywania prac.
- 25 Jeśli chodzi o możliwość zastosowania art. 43 WE i 49 WE, to należy stwierdzić, że żadnego z tych postanowień Traktatu nie można użyć w sprawie zawisłej przed sądem krajowym jako podstawy prawnej prawa pobytu.

- 26 Jak wynika bowiem z pkt 20 niniejszego wyroku, M. Trojani wykonuje w sposób ciągły na rzecz Armii Zbawienia i pod jej kierownictwem świadczenia, w zamian za co otrzymuje wynagrodzenie.
- 27 Po pierwsze, prawo przedsiębiorczości, o którym mowa w art. 43–48 WE obejmuje jedynie podejmowanie i wykonywanie wszelkiej działalności prowadzonej na własny rachunek, a także zakładanie przedsiębiorstw i zarządzanie nimi oraz tworzenie agencji, oddziałów lub filii (zob. w szczególności wyroki z dnia 11 maja 1999 r. w sprawie C-255/97 Pfeiffer, Rec. str. I-2835, pkt 18 i z dnia 17 października 2002 r. w sprawie C-79/01 Payroll i in., Rec. str. I-8923, pkt 24). Wyłączona jest spod niego zatem najemna działalność zarobkowa.
- 28 Po drugie zaś, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału działalność wykonywana w sposób stały lub przynajmniej bez dających się przewidzieć ograniczeń w czasie nie podlega wspólnotowym przepisom dotyczącym świadczenia usług (zob. wyroki z dnia 5 października 1988 r. w sprawie 196/87 Steyman, Rec. str. 6159, pkt 16 i z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie C-215/01 Schnitzer, Rec. str. I-14847, pkt 27–29).
- 29 W tych okolicznościach na pierwsze pytanie odpowiedzieć należy, że osoba znajdująca się w takiej sytuacji, jak skarżący w sprawie przed sądem krajowym nie podlega, z jednej strony, przepisom art. 43 WE i 49 WE, a z drugiej strony, może dochodzić prawa pobytu w charakterze pracownika w rozumieniu art. 39 WE, tylko jeżeli działalność zarobkowa, którą wykonuje, ma charakter konkretny i rzeczywisty. Sąd krajowy powinien dokonać ustaleń niezbędnych do oceny, czy ma to miejsce w zawiesz przed nim sprawie.

W przedmiocie drugiego pytania

- 30 W drugim pytaniu sąd krajowy pragnie się w istocie dowiedzieć, czy w przypadku udzielenia przeczącej odpowiedzi na pierwsze pytanie osobie znajdującej się

w sytuacji skarżącego w sprawie przed sądem krajowym może jedynie z racji tego, że jest ona obywatelem europejskim, przysługiwać w przyjmującym Państwie Członkowskim prawo pobytu bezpośrednio na podstawie art. 18 WE.

- 31 Należy przypomnieć, że prawo przebywania na terytorium Państw Członkowskich przyznane zostało bezpośrednio każdemu obywatelowi Unii w art. 18 ust. 1 WE (zob. wyrok z dnia 17 września 2002 r. w sprawie C-413/99 Baumbast i R, Rec. str. I-7091, pkt 84). M. Trojani może więc powołać się na to postanowienie Traktatu jedynie z racji bycia obywatelem Unii Europejskiej.
- 32 Jednak prawo to nie jest bezwarunkowe. Przysługuje ono z zastrzeżeniem ograniczeń i warunków ustanowionych w Traktacie lub przepisach przyjętych w celu jego wykonania.
- 33 Wśród tych ograniczeń i warunków, z art. 1 dyrektywy 90/364 wynika, że Państwa Członkowskie mogą wymagać od obywateli Państwa Członkowskiego, którzy chcą korzystać z prawa pobytu na ich terytorium, aby oni sami oraz członkowie ich rodzin objęci byli ubezpieczeniem chorobowym w odniesieniu do wszelkiego ryzyka w przyjmującym Państwie Członkowskim oraz mieli wystarczające środki, by nie stać się obciążeniem dla systemu pomocy społecznej w przyjmującym Państwie Członkowskim w okresie ich pobytu.
- 34 Jak już orzekł Trybunał, te ograniczenia i warunki powinny być stosowane z poszanowaniem granic nałożonych przez prawo wspólnotowe i zgodnie z ogólnymi zasadami prawa, a w szczególności zasadą proporcjonalności (ww. wyrok w sprawie Baumbast i R, pkt 91).

- 35 Z postanowienia odsyłającego wynika, że to właśnie brak wystarczających środków był powodem, dla którego M. Trojani ubiegał się o takie świadczenie, jakim jest minimex.
- 36 W tych okolicznościach obywatelowi Unii znajdującemu się w sytuacji skarżącego w sprawie przed sądem krajowym nie przysługuje na podstawie art. 18 WE prawo do przebywania na terytorium Państwa Członkowskiego, którego nie jest obywatelem, ze względu na to, iż nie posiada on wystarczających środków w rozumieniu dyrektywy 90/364. Bowiem w przeciwieństwie do okoliczności w ww. wyroku w sprawie Baumbast i R (pkt 92) nic nie wskazuje na to, że odmówienie mu tego prawa wykraczałoby poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celu zamierzonego w tej dyrektywie.
- 37 Niemniej jednak należy zauważyć, że zgodnie z informacjami, które zostały przedstawione Trybunałowi, M. Trojani legalnie mieszka w Belgii, co potwierdza zezwolenie na pobyt, które w międzyczasie zostało mu wydane przez gminną administrację w Brukseli.
- 38 Należy przypomnieć w tym względzie, że Trybunał ma za zadanie dostarczenie sądowi krajowemu wszelkich wskazówek interpretacji prawa wspólnotowego, które mogą być użyteczne do wydania rozstrzygnięcia w sprawie, która przed nim zawisła, bez względu na to, czy sąd ten wspomni o nich w swoich pytaniach (zob. w szczególności podobnie wyroki Trybunału z dnia 12 grudnia 1990 r. w sprawie C-241/89 SARPP, Rec. str. I-4695, pkt 8; z dnia 2 lutego 1994 r. w sprawie C-315/92 Verband Sozialer Wettbewerb, zwanej „Clinique”, Rec. str. I-317, pkt 7 i z dnia 4 marca 1999 r. w sprawie C-87/97 Consorzio per la tutela del formaggio Gorgonzola, Rec. str. I-1301, pkt 16).
- 39 W niniejszej sprawie należy w szczególności zbadać, czy mimo tego, co zostało stwierdzone w pkt 36 niniejszego wyroku, obywatel Unii znajdujący się w sytuacji skarżącego w sprawie przed sądem krajowym może powołać się na art. 12 WE,

zgodnie z którym w zakresie stosowania Traktatu i bez uszczerbku dla postanowień szczególnych, które on przewiduje, zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową.

- 40 Ważne jest, by zaznaczyć w niniejszej sprawie, że chociaż Państwa Członkowskie mogą uzależnić pobyt niebędącego aktywnym z ekonomicznego punktu widzenia obywatela Unii od posiadania wystarczających środków, to nie oznacza to wcale, że osoba taka nie może podczas swego pobytu w przyjmującym Państwie Członkowskim korzystać z podstawowej zasady dotyczącej równego traktowania, zawartej w art. 12 WE.
- 41 W związku z tym należy dokonać trzech następujących stwierdzeń.
- 42 Po pierwsze, jak orzekł Trybunał, świadczenie z pomocy społecznej, takie jak minimex podlega zakresowi przedmiotowemu Traktatu (zob. wyrok z dnia 20 września 2001 r. w sprawie C-184/99 Grzelczyk, Rec. str. I-6193, w szczególności pkt 46).
- 43 Po drugie, jeśli chodzi o takie świadczenia, obywatel Unii nieaktywny z ekonomicznego punktu widzenia może powołać się na art. 12 WE, jeśli legalnie przebywa od pewnego czasu w przyjmującym Państwie Członkowskim lub ma zezwolenie na pobyt.
- 44 Po trzecie, uregulowania krajowe, takie jak będące przedmiotem sporu w sprawie przed sądem krajowym, w zakresie, w jakim nie przyznają prawa do świadczenia społecznego obywatelom Unii Europejskiej niebędącym obywatelami tego Państwa Członkowskiego, którzy przebywają w nim legalnie, mimo że spełniają oni warunki,

które obowiązują w stosunku do obywateli tego Państwa Członkowskiego, stanowi dyskryminację ze względu na przynależność państwową, zakazaną w art. 12 WE.

- 45 Należy dodać, że Państwo Członkowskie zachowuje możliwość stwierdzenia, że obywatel innego Państwa Członkowskiego, który zwrócił się do pomocy społecznej nie spełnia już warunków dotyczących jego prawa pobytu. W takim przypadku może ono, z poszanowaniem zasad prawa wspólnotowego, podjąć kroki w celu jego wydalenia. Jednakże fakt zwrócenia się do pomocy społecznej przez obywatela Unii nie może automatycznie implikować podjęcia takich środków (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Grzelczyk, pkt 42 i 43).
- 46 Zatem na drugie pytanie należy odpowiedzieć, że obywatel Unii Europejskiej, któremu nie przysługuje w przyjmującym Państwie Członkowskim prawo pobytu na podstawie art. 39 WE, 43 WE lub 49 WE może, jedynie z racji bycia obywatelem Unii, korzystać z prawa pobytu w tym państwie bezpośrednio na podstawie art. 18 ust. 1 WE. Wykonywanie tego prawa podlega ograniczeniom i warunkom, przewidzianym w tym postanowieniu, jednak właściwe władze powinny czuwać, aby stosowanie tych ograniczeń i warunków przebiegało z poszanowaniem ogólnych zasad prawa wspólnotowego, a w szczególności zasady proporcjonalności. Jednakże, gdy zostanie wykazane, że osoba znajdująca się w takiej sytuacji, jak skarżący w sprawie przed sądem krajowym, posiada zezwolenie na pobyt, osoba ta może powołać się na art. 12 WE w celu przyznania jej świadczenia z pomocy społecznej, takiego jak minimex.

W przedmiocie kosztów

- 47 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem;

do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Osoba znajdująca się w takiej sytuacji, jak skarżący w sprawie przed sądem krajowym nie podlega, z jednej strony, przepisom art. 43 WE i 49 WE, a z drugiej strony, może dochodzić prawa pobytu w charakterze pracownika w rozumieniu art. 39 WE tylko, jeżeli działalność zarobkowa, którą wykonuje, ma charakter konkretny i rzeczywisty. Sąd krajowy powinien dokonać ustaleń niezbędnych do oceny, czy ma to miejsce w zawisłej przed nim sprawie.**

- 2) **Obywatel Unii Europejskiej, któremu nie przysługuje w przyjmującym Państwie Członkowskim prawo pobytu na podstawie art. 39 WE, 43 WE lub 49 WE może, jedynie z racji bycia obywatelem Unii, korzystać z prawa pobytu w tym państwie bezpośrednio na podstawie art. 18 ust. 1 WE. Wykonywanie tego prawa podlega ograniczeniom i warunkom przewidzianym w tym postanowieniu, jednak właściwe władze powinny czuwać, aby stosowanie tych ograniczeń i warunków przebiegało z poszanowaniem ogólnych zasad prawa wspólnotowego, a w szczególności zasady proporcjonalności. Jednakże, gdy zostanie wykazane, że osoba znajdująca się w takiej sytuacji, jak skarżący w sprawie przed sądem krajowym, posiada zezwolenie na pobyt, osoba ta może powołać się na art. 12 WE w celu przyznania jej świadczenia z pomocy społecznej, takiego jak minimex.**

Podpisy